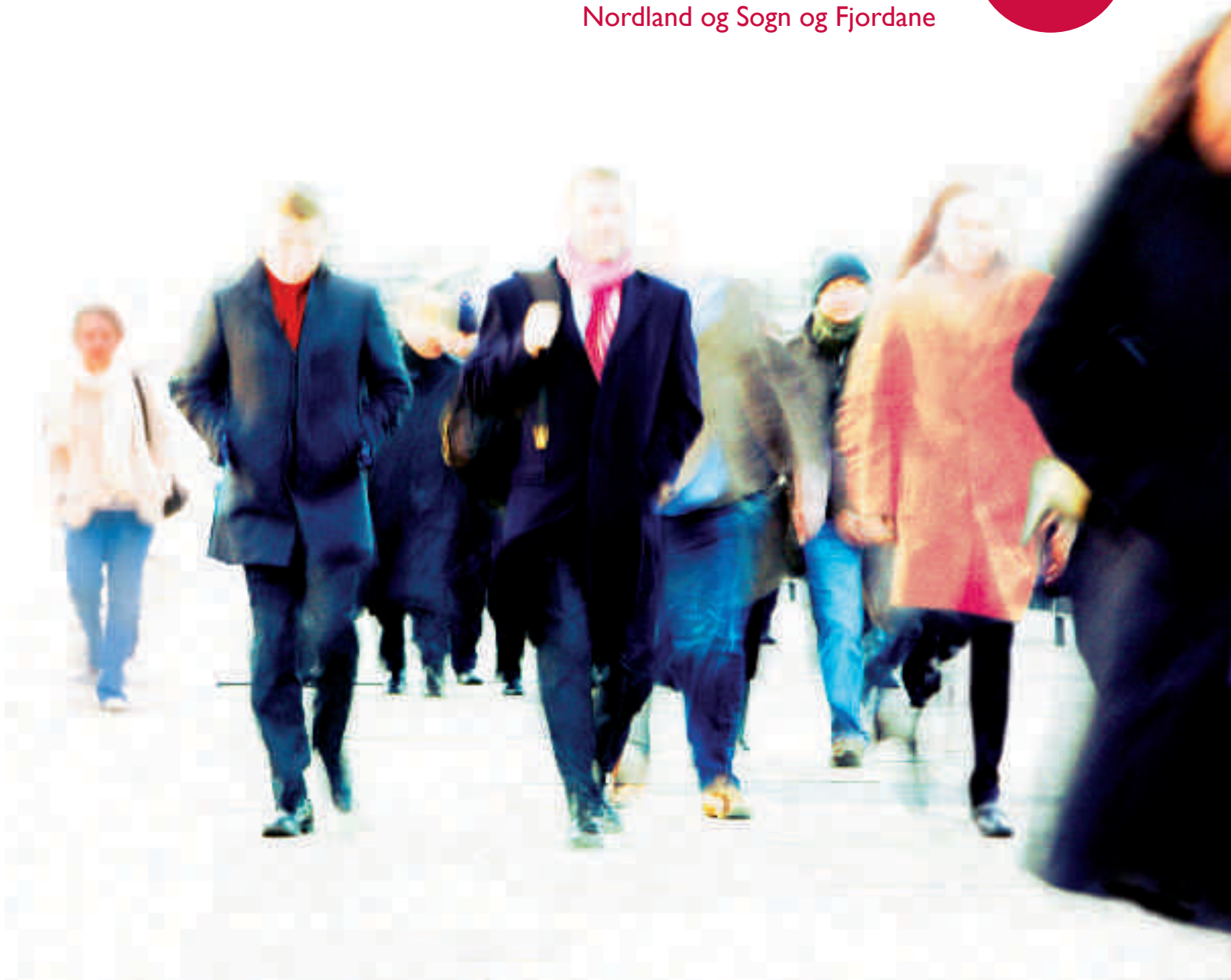

På rett vei med realkompetanse

– modeller fra Hedmark, Hordaland,
Nordland og Sogn og Fjordane

På rett vei med realkompetanse
– modeller fra Hedmark, Hordaland,
Nordland og Sogn og Fjordane

Sigrun Røstad
Bente Sjøgaard
Randi Storli

ISBN 978-82-7724-126-5

©Vox, nasjonalt senter for læring i arbeidslivet

Opplag: 1 000

Design: Månelyst

Trykk:

Forord

Etter at voksne fikk rett til videregående opplæring og til en individuell tilpasset opplæring basert på den enkeltes realkompetanse, har det vært en utfordring for opplæringstilbydere å finne fram til gode modeller som ivaretar hensynet til den enkelte voksne og deres kompetanse.

Tidligere undersøkelser gjennomført av Vox har vist at opplæringen som tilbys voksne i stor grad har vært preget av komprimerte opplæringsløp, og at individuell kompetanse i liten grad har blitt tatt hensyn til. Det er derfor en glede å se at det er mulig å tilrettelegge for en mer individuell opplæring når det blir satt fokus på voksenopplæring, og når det åpnes og legges til rette for organisatoriske endringer.

De deltakende fylkeskommunene i dette prosjektet har vist entusiasme, evne og vilje til å vurdere egne holdninger og rutiner, og vært kreative i forhold til å finne nye løsninger. De erfaringer som er høstet i dette prosjektet vil kunne være til god nytte for de øvrige fylkeskommunene i deres arbeid med å videreutvikle gode tilpassede opplæringsmodeller for voksne innen videregående opplæring.

Oslo, oktober 2008

Björg Ilebekk
fungerende direktør

Bente Søgaard
prosjektleder

Innhold

1. Innledning	3
1.1 Bakgrunnen for prosjektet	3
1.2 Utvelgelse av prosjektdeltakere	3
1.3 Prosjektrammer og prosjektprosess	3
1.4 Rapportering	3
1.5 Begrepsavklaringer	4
1.6 Rapportens oppbygging	4
1.7 Prosjektorganisering	4
2. Prosjektutvikling og resultater	5
2.1 Delprosjektene	5
2.2 Faglige utfordringer	12
3. Drøfting og vurdering av prosjekterfaringer og resultater	14
3.1 Delmål 1	
«Utvikle og utprøve modeller for organisering som stimulerer faglig miljø og kvalitetssikrer fylkeskommunenes arbeid med voksne»	14
3.2 Delmål 2	
«Utvikle og utprøve modeller for tilrettelagt og tilpasset opplæring med hensyn til opplæringsformer som blant annet nettbasert tilbud, studieverksted og problembasert opplæring»	16
3.3 Delmål 3	
«Framskaffe beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring»	18
3.4 Skjematisk framstilling av prosjektfylkenes resultater i forhold til mandatets delmål	20
4. Samlet vurdering	22
4.1 Forankring	22
4.2 Fagmiljø, roller og nettverk	22
4.3 Opplæringsmetoder og tilpasset opplæring	22
4.4 Bruk av opplæringskontrakt eller individuell opplæringsplan	23
4.5 Strukturering av opplæringstilbudet	23
4.6 Spredning og implementering	24
4.7 Konklusjon	24
Vedlegg 1, Individuell plan for opplæring i teoretisk del, helsearbeidsfaget	25
Vedlegg 2, Undervisningstilbud høst 2007, vår 2008 og høst 2008	26

1. Innledning

1.1 Bakgrunnen for prosjektet

I Kunnskapsdepartementets tildelingsbrev for 2006 gis Vox i oppgave å «sette i gang prosjekter i kommuner og fylkeskommuner for å utvikle mer fleksible og tilpassede opplæringsmodeller etter dokumenterte behov, herunder vurdere kombinasjonsmuligheter av opplæring på grunnskole og videregående nivå».

Det toårige Vox-prosjektet «Realkompetanse i praksis»¹ leverte sluttrapport i desember 2006. Ett av de tre temaene i dette prosjektet var å kartlegge hvordan godkjent realkompetanse blir tatt hensyn til i opplæringstilbudet. Resultatet av kartleggingen viste liten grad av individuelt tilrettelagt opplæring etter godkjent realkompetanse. Rapporten konkluderte blant annet med at det var behov for en bedre forståelse av hensikten med realkompetansevurdering og tilrettelagt opplæring.

På denne bakgrunn bestemte Vox i desember 2006 å igangsette et utviklings- og utprøvningsprosjekt om modeller for organisering og tilrettelegging av opplæring for voksne. Prosjektet hadde følgende tre delmål:

- utvikle og utprøve modeller for organisering som stimulerer faglig miljø og kvalitetssikrer fylkeskommunenes arbeid med voksne
- utvikle og utprøve modeller for tilrettelagt og tilpasset opplæring med hensyn til opplæringsformer som blant annet nettbaserte tilbud, studieverksted og problembasert opplæring
- framskaffe flere beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring

1.2 Utvelgelse av prosjektdeltakere

Gjennom prosjektet «Realkompetanse i praksis» var allerede fem fylkeskommuner involvert som informanter om egen praksis rundt organisering og tilrettelegging av voksnes læring. Flere av disse fylkeskommunene ga tilbakemelding om at de etter undersøkelsen hadde reflektert over egen praksis, en refleksjon Vox fant formålstjenlig å bygge videre på i dette prosjektet. Fylkeskommunene represen-

terer en god geografisk spredning, var ulikt organisert, og hadde ulike erfaringer på feltet. Fylkeskommunene som i desember 2006 fikk tilbud om å være med i prosjektet, var Hedmark, Hordaland, Nordland, Sogn og Fjordane og Vestfold, og samtlige sa seg interessert i å delta. I juni 2007 meldte imidlertid Vestfold fylkeskommune at de valgte å trekke seg fra prosjektet. Årsaken omtales nærmere i kapittel 2.1.5.

1.3 Prosjektrammer og prosjektprosess

Prosjektperioden ble satt til januar–desember 2007. Hver fylkeskommune fikk en tildeling på kr 280 000 som skulle benyttes i henhold til prosjekt- og aktivitetsplan som ble utarbeidet etter retningslinjer fra Vox. I tillegg til prosjektmidlene fylkeskommunene fikk, dekket Vox reiseutgifter til prosjektmøtene. Flere av fylkeskommunene bevilget egne midler til prosjektet, og undervisningen ble finansiert gjennom ordinært budsjett.

I løpet av prosjektet ble det avholdt fem møter med de involverte fylkene. Hensikten med møtene var å sikre felles forståelse av prosjektets mål som bakgrunn for egne delprosjekter, holde framdriften i delprosjektene, samt å ha en felles arena for erfaringsutveksling og justeringer underveis. I tillegg til felles møter gjennomførte prosjektledelsen ved Vox ett besøk i hvert av fylkene i oktober og november. Hensikten var å få et så bredt bilde av delprosjektene som mulig, både som grunnlag for diskusjon med det enkelte prosjektet, og for sluttrapporteringen. Under besøkene ønsket vi å se på opplæringsstedet og snakke med både prosjektledelse og lærere og deltakere i opplæringen. I tre av delprosjektene gjennomførte vi møtene etter planen. I Sogn og Fjordane ble det avholdt møte i fylkesadministrasjonen med prosjektansvarlig, prosjektleder og deltakende lærere i prosjektet.

1.4 Rapportering

Delprosjektene har rapportert to ganger i løpet av prosjektperioden etter en felles rapporteringsmal, første gang i september og andre gang ved prosjektslutt. Hensikten med underveirapporten var

¹ Røstad/Storli: Realkompetanse i praksis – en casestudie om kompetanse fra arbeidslivet og tredje sektor, og forholdet mellom godkjent realkompetanse og opplæringstilbud. Vox 2007

å se om prosjektene hadde nødvendig progresjon og fulgte egen prosjektplan.

Denne rapporten er skrevet av prosjektgruppen ved Vox med utgangspunkt i delprosjektens rapportering, prosjektbesøk og prosjektmøter.

1.5 Begrepsavklaringer

Ved prosjektstart hadde deltakerne noe ulik oppfatning av sentrale begreper i opplæring av voksne. Blant annet ble både tilpasset og avkortet opplæring brukt synonymt med opplæring som er komprimert i timetall, men ellers organisert i tradisjonell klasse. Vi diskuterte oss fram til felles forståelse av disse begrepene:

- *Komprimert opplæring:* Opplæring der hele læreplanen gjennomgås, men hvor det brukes kortere tid/færre timer pr. emne eller kompetansemål enn det som er normert i læreplanen.
- *Avkortet opplæring:* Opplæring der den enkelte deltaker får opplæring kun i de emner eller kompetansemål som ikke er godkjent gjennom realkompetansevurderingen. Deltakeren får dermed et faglig avkortet opplæringsløp i forhold til læreplanen for faget.
- *Fleksibel opplæring* dreier seg om metoder. Opplæringen skal kunne bestå av ulike opplæringsformer som velges alene eller i en kombinasjon ut fra den enkeltes behov, forutsetninger og studieprogresjon.

- *Tilpasset opplæring* har et individuelt perspektiv. Opplæringen er tilrettelagt både ut fra den enkeltes faglige kompetansenivå, og også med hensyn til tid, sted, arbeidsformer og progresjon. Tilpassing kan derfor ha elementer av både komprimering, avkorting og fleksibilitet.

1.6 Rapportens oppbygging

I kapittel 2 beskrives prosjektresultatene slik delprosjektene selv har rapportert. Fylkeskommunene har hatt anledning til å lese og gi tilbakemeldinger på beskrivelsen av hvert enkelt prosjekt. Drøftinger og vurderinger av prosjektresultatene gjøres i kapittel 3, før vi avslutningsvis kommer med anbefalinger i kapittel 4.

1.7 Prosjektorganisering

Prosjektet har vært ledet av en prosjektgruppe ved Vox som har bestått av Sigrun Røstad, Bente Søgaard og Randi Storli. Sigrun Røstad var prosjektleder ved oppstart av prosjektet og fram til 31.07.07. På grunn av andre arbeidsoppgaver overtok Bente Søgaard prosjektlederansvaret fra samme tid og hadde dette fram til prosjektavslutning.

Prosjektansvarlige i fylkeskommunene har vært Siv Liland, Nordland fylkeskommune, Guri Nordsveen, Hedmark fylkeskommune, Helene Systad, Hordaland fylkeskommune og Kent-Rune Teigen Måren og Per Jørgen Loen, Sogn og Fjordane fylkeskommune. Vox takker de deltakende fylkeskommunene for samarbeidet og entusiasmen gjennom prosjektperioden.

2. Prosjektutvikling og resultater

I dette kapitlet refereres prosjekresultatene fra de deltakende fylkeskommunene slik de er beskrevet i prosjektplaner og i prosjektrapportene fra fylkeskommunene. Det gis først en beskrivelse av hvert enkelt delprosjekt. Deretter beskrives noen sentrale faglige utfordringer på tvers av delprosjektene som fylkeskommunene har gitt særskilte rapporter om.

2.1 Delprosjektene

I beskrivelsene av delprosjektene omtales hvordan videregående opplæring for voksne var i fylket før prosjektet startet, hva som var målet i det enkelte prosjektet, og hva prosjektgruppene selv mener å ha oppnådd i løpet av prosjektperioden.

2.1.1 Hedmark

Praksis ved prosjektstart

Voksenopplæringen i fylket var underlagt de videregående skolene, og ansvaret for realkompetansevurderingen og voksenopplæringen utgjorde en liten del av rektors oppgaver. Lærerne ved skolene fungerte som fagkonsulenter og fikk ofte deltakere de selv hadde vurdert. I Hedmark var det bare grunnlag for hele klasser i noen få fag, og opplæringen ble organisert i klasser, i hovedsak i form av komprimert timetall. Fylket hadde en erkjennelse av at dette ikke i tilstrekkelig grad ivaretok behovet for tilpasset opplæring. Før modellprosjektet startet, hadde fylkeskommunen en målsetting om å gi tilpasset opplæring i forhold til den enkeltes opplæringsbehov etter realkompetansevurdering. I dette prosjektet ble det mulig å jobbe mer målrettet med metoder som kunne ivareta både den faglige kvaliteten og den enkeltes opplæringsbehov og livssituasjon.

Prosjektorganisering

Hedmark valgte å legge prosjektet til tre videregående skoler i fylket. Prosjektansvarlig var fylkesjefen for videregående opplæring, med fylkeskoordinator for voksenopplæringen som prosjektleder. De tre prosjektskolene skulle gjennomføre egne delprosjekter innenfor de gitte rammene, men med erfaringsdeling mellom skolene, samt mellom skolene og prosjektlederen.

Målgruppe og rekruttering

I Hedmark har målgruppen vært alle voksne med rett til videregående opplæring uavhengig av hvilket fag de ønsker opplæring i. Dette betyr at Hedmark ikke har avgrenset prosjektet til å gjelde ett enkelt opplæringsløp, men har valgt å si at det skal gjelde all voksenopplæring på de tre skolene som er med i prosjektet. Rekrutteringen har skjedd gjennom annonsering i lokalpressen, omtale på skolenes hjemmesider, gjennom NAV og ved henvendelser til og fra ulike arbeidsplasser.

Mål for prosjektet

Prosjektgruppen sier selv at en av utfordringene i fylket var å finne løsninger på hvordan man kan organisere opplæring både for store grupper med felles opplæringsbehov i samme fag, og grupper med individuelle opplæringsbehov i forskjellige fag. Prosjektets mål var å utvikle fleksibel tilpasset opplæring for voksne, som skulle sikres ved at:

- realkompetansevurdering legges til grunn for individuelle tilbud
- tilbudet tempodifferensieres etter den enkeltes livssituasjon
- framdriften for hver enkelt nedfelles i en individuell opplæringskontrakt
- tilbud om opplæring gis på ulike tidspunkt gjennom hele kalenderåret både for grupper og enkeltelever, avhengig av behovet
- det tas i bruk læringsplattform, med blant annet bruk av videokonferanser
- opplæringen organiseres i grupper med deltakere med samme behov
- det samarbeides med arbeidsplassen om tilrettelegging av opplæringen

Ved siden av det felles hovedmålet om å etablere en modell for fleksibel og individuell tilrettelegging av opplæringen, skulle også behovene til minoritetspråklige og voksne med svake basisferdigheter ivaretas. I tillegg skulle prosjektet ha fokus på slutt-evalueringen av deltakerne. Et av delmålene var å utvikle samarbeid og erfaringsdeling mellom lærere, fagkonsulenter og koordinatører både på den enkelte skole og på tvers av skolene. Hensikten var å øke den felles forståelsen for realkompetansevurdering og tilpasset opplæring.

Resultater

Et resultat av prosjektet er ifølge sluttrapporten at den enkeltes behov er mye tydeligere fokusert enn tidligere. Gjennom prosjektet har langt flere enn tidligere fått individuelt tilrettelagt opplæring. Alle voksne blir i dag realkompetansevurdert ved oppstart av opplæringen og får tilbud bare i de målene de trenger opplæring i. De deltakerne som er i arbeid, får tilrettelagt opplæringen etter sin arbeidssituasjon. Bruk av læringsplattform har bidratt til å styrke fleksibiliteten i opplæringen. Den har gitt gode muligheter for kommunikasjon med den enkelte, og lagt til rette for veiledning uavhengig av tid og sted.

Etter realkompetansevurderingen, og før opplæringen starter, blir det utarbeidet en individuell opplæringskontrakt mellom den enkelte deltakeren og skolen. Der flere mangler den samme kompetansen, blir opplæringen gitt samlet til alle. Ved å være med og planlegge opplæringen må den enkelte gjøre seg tanker om hvilken tilrettelegging han/hun ønsker. I opplæringskontrakten blir opplæringsbehovet fram mot ønsket sluttkompetanse beskrevet, og det blir gjort avtale om framdrift, elevstatus og sluttvurdering. Opplæringen blir organisert som tverrfaglig prosjektarbeid og/eller problembasert læring, og tverrfaglighet blir også lagt til grunn for evalueringene. Dette har ifølge rapporten virket positivt for de fleste.

Prosjektgruppen så at behovet for opplæring i realkompetansevurdering var større enn antatt, og det var en utfordring at en del lærere fortsatt tenker klasse og tradisjonell undervisning. Det ble derfor etablert nettverk mellom lærere som jobber med voksne på de forskjellige skolene, og i en viss utstrekning også nettverk mellom skole og arbeidsliv, og med en annen fylkeskommune. Fagkonsulentene og lærerne har også deltatt på kurs i regi av Østlandssamarbeidet i prosjektperioden. Prosjektets nettverksgrupper for erfaringsdeling har konkludert med at nettverk er svært nyttige, særlig som kompetansehevende tiltak i forbindelse med realkompetansevurdering og tilpasset opplæring. Det å trekke flere lærere og fagkonsulenter med i nettverk og samarbeid, også på tvers av nivåer,

blir ansett som viktig for å utvikle nye holdninger. For hver av de lokale prosjektlederne har det vært viktig å ha støtte både i hverandre og hos sin respektive fylkessjef for videregående opplæring. Ifølge prosjektgruppen har det tette samarbeidet mellom fylkessjefen og de lokale prosjektlederne også medført kompetanseheving for fylkessjefen i hvordan voksenopplæringen i praksis gjennomføres på skolene. I den videre utviklingen og spredningen av modeller i fylket vil etablering av støtte og nettverk for samarbeid være sentralt.

2.1.2 Hordaland

Praksis ved prosjektstart

Hordaland fylkeskommune hadde ti realkompetansesentre. Alle voksne ble realkompetansevurdert, og tilbud om opplæring skulle i prinsippet gis på bakgrunn av vurderingen. Opplæringen er i hovedsak gjennomført ved samme skole som foretar realkompetansevurderingen, noen ganger ved den skolen som har det etterspurte faget. Prosjekt-skolen var ett av de ti realkompetansesentrene i fylket. I praksis har voksenopplæringstilbudet i fylket, og ved prosjektskolen, blitt gitt i form av en kurspakke, der alle deltakerne har fått samme opplæring i en klasse. Opplæringen har stort sett blitt gitt som fellesforelesninger, uten individuelle hensyn. Prosjektskolen hadde ifølge egen vurdering liten erfaring med bruk av studieverksted med individuell veiledning knyttet til den enkeltes læringsbehov.

Prosjektorganisering

Hordaland valgte å ha bare én skole med i prosjektet for å konsentrere seg om utvikling i et sentralt fagmiljø først, for deretter å spre modellen. Skolen er en videregående skole, med en egen avdeling for voksne. Læreren/veilederen i prosjektet var prosjektleder. Prosjektansvarlig var skolens rektor. For å sikre forankring både i fylket og ved skolen ble det opprettet en styringsgruppe bestående av leder for voksenopplæringen i fylket, skolens rektor, leder for skolens voksenopplæringsavdeling, samt prosjektlederen. En representant fra datafirmaet Grieg Multimedia, som skulle utvikle et opplæringsprogram i norsk for helsefag, Helsenorsk, var også med. Fylkeskommunen hadde en initierende

og overordnet rolle og var ikke aktivt deltakende i prosjektet.

Målgruppe og rekruttering

Målgruppen i Hordaland har vært voksne som ønsker å utdanne seg til helsefagarbeidere. Deltakerne har jobbet i mange år som pleiemedhjelpere/assistenter, men en del mangler erfaring fra helsevesenet. Rekrutteringen har skjedd gjennom annonsering i dagspressen. I løpet av prosjektperioden er det laget plakater som er distribuert til ulike arbeidsplasser innen helse- og sosialsektoren. Ved prosjektslutt har fylkeskommunen så mange interessenter i dette opplæringstilbudet at det har oppstått venteliste. Det vurderes derfor å utvide med tilbud om opplæring i aktuelle programfag flere ganger i semesteret.

Mål for prosjektet

Målet med prosjektet var å utvikle en modell for tilpasset opplæring av voksne i helsearbeiderfaget, der tilbudet skulle gis på bakgrunn av realkompetansevurdering. Prosjektet var todelt. På den ene siden skulle modellen tilby tilpasset opplæring, den skulle kunne håndtere store elevvolum og den skulle legge til rette for god gjennomstrømning. På den andre siden skulle den ha fokus på minoritetspråklige med svak norsk språkkompetanse. For å tilby tilpasset opplæring skulle det etableres et studieverksted og nettstøtte. De minoritetspråklige skulle få opplæringstilbud i yrkesrelevant norsk for minoritetspråklige elever. Gjennom samarbeid med Grieg Multimedia skulle dataprogrammet «Helsenorsk» tas i bruk og legges til grunn for et kurs i studieforberedende norskopplæring semesteret forut for Vg1. I tillegg var det tilbud om norskstøtte med utgangspunkt i programmet «Veien frem» parallelt med Vg1. Også for deltakere på Vg2 skulle det utvikles og tas i bruk nettstøtte i norsk parallelt med fagopplæringen.

Resultater

Prosjektgruppen mener at prosjektet har bidratt til at voksne får opplæring i tråd med sitt opplæringsbehov, og at opplæringen gjennomføres på kortere tid enn ellers. Det er utviklet en modell innenfor helsearbeiderfaget der programfagene

ligger til grunn for struktureringen av tilbudet. De ulike programfagene på Vg1 og Vg2 tilbys minst en gang hvert semester, slik at det er gode muligheter for å velge akkurat de programfagene deltakeren har behov for. Voksne som har godkjent ett eller flere programfag på Vg1 og/eller Vg2, får tilbud om opplæring i det de trenger. De som trenger full opplæring, får tilbud om kurs på Vg1-nivå i 15 uker, og Vg2-nivå i 20 uker. Tilbudet gis som en kombinasjon av temaundervisning, studieverksted og nettstøtte.

Studieverkstedet og læringsportalen «It's learning» har dannet grunnstammen i den modellen skolen har utviklet for å gi individuelle tilbud. Rammene for tilbudet har vært fire timer temaundervisning på skolen, og to timer i skolens studieverksted, der veileder har vært tilgjengelig. Etter studieverkstedet har det vært timeplanfestet en totimers arbeidsøkt der deltakerne har jobbet individuelt eller i gruppe. Prosjektgruppen mener at de fleste deltakerne er uvante med selvstudium og veiledning. Ved oppstart av nytt semester ble det derfor lagt inn tre innføringsdager i blant annet studieteknikk og bruk av «It's learning».

Læringsplattformen har vært et sentralt supplement enten deltakerne ville være til stede i det fysiske studieverkstedet eller jobbe et annet sted. Alle har fått nødvendig opplæring i ikt for å kunne bruke programmet. På læringsplattformen har veilederne ved skolen lagt ut fagstoff, oppgaver og tester til individuell bruk. Deltakerne har hatt tilbud om faglig støtte av veileder i studieverkstedet, eller de har fått det via nettet. I studieverkstedet har det blant annet vært arrangert temadager med forelesning og dialogbasert jobbing med dagens tema. Faglæreren har hatt ansvaret både for temaundervisningen, studieverkstedet og netttilbudet. Til hjelp i planleggingen av tilbudet til den enkelte ble det utarbeidet og tatt i bruk en mal for individuell planlegging av opplæringen. Planen ble ved behov oppdatert og revidert underveis i læringsløpet.

En erfaring var at deltakerne begynte å nedprioritere studieverkstedstiden, noe de som brukte studieverkstedet regelmessig, var misfornøyd med.

Deltakere og veiledere ble derfor enige om å innføre en strammere struktur i studieverkstedet. Veilederne ga oppgaver, som gruppene skulle legge fram for hverandre. Lærerne vurderer ikke dette som god tilrettelegging i et studieverksted, men mer som tradisjonelt gruppearbeid. De fleste deltakerne var likevel tilfredse med denne strukturen.

Minoritetsspråklige deltakere både på Vg1- og Vg2-nivå fikk tilbud om yrkesrelevant norskopplæring i tråd med målene. Erfaringen i prosjektet er at flere minoritetsspråklige deltakere har takket nei til det, til tross for at opplæringsstedet mente de hadde behov for det. Dette gjelder spesielt tilbudet om helsenorsksemesteret før start på Vg1. Ifølge prosjektgruppen har en mottaksskole for minoritetsspråklige konkludert med at minoritetsspråklige ikke vil ha ekstra norskundervisning, selv om det kunne hjelpe dem til å oppnå større faglig forståelse. De mener det derfor er en utfordring å motivere for norskopplæring når den voksne egentlig vil begynne rett på Vg1.

Samarbeidet mellom realkompetansekoordinator og leder for voksenopplæringen var allerede etablert og fungerte godt før prosjektstart. I prosjektperioden er det etablert nye samarbeidsformer for å sikre overføring av resultat fra realkompetansevurdering av den enkelte deltakeren. På disse samarbeidsmøtene deltar realkompetansekoordinator, leder for voksenopplæringen og aktuelle faglærere. Hensikten er at læreren skal få kjennskap til resultatet av realkompetansevurderingen og tydeligere se hva den enkelte har behov for å lære. Det er fysisk tilrettelagt for kontakt og samarbeid ved at kontorer til de ulike aktørene ligger i nærheten av hverandre. Det er også etablert tverrfaglig samarbeid mellom norsklærer og helsefaglærer i forbindelse med utvikling av norskstøttet fagopplæring.

Prosjektgruppen framholder at det hadde vært ønskelig med mer avsatt tid til samarbeid, men at dette er vanskelig å få til i en hektisk hverdag.

2.1.3 Nordland

Praksis ved prosjektstart

I Nordland har all realkompetansevurdering vært organisert fra en sentral enhet, Godkjenningssentralen i Mo i Rana. Herfra har det vært engasjert fagkonsulenter ved de videregående skolene i fylket for å utføre selve vurderingen. Vurderingen har i hovedsak vært basert på skriftlig dokumentasjon. Etter hvert som det har blitt etablert veiledningssentre i fylket, har disse overtatt en del av registreringene og fordelt oppgaver ut til fagkonsulenter. De endelige resultatene blir samlet ved Godkjenningssentralen. Fylkeskommunen har vedtatt at opplæring kun skal gis i de deler av faget der det er avdekket manglende kompetanse. Dette har likevel ikke blitt konsekvent praktisert. Enkelte skoler har gitt opplæringstilbud med utgangspunkt i det elevene mangler etter vurderingen, mens andre har hatt opplæring i alt fagstoff. Fylkeskommunen gir i hovedsak opplæring som nettilbud, noen steder i kombinasjon med veiledning i lokale studieverksted.

Prosjektorganisering

Prosjektet var et samarbeid mellom lokale lærere/veiledere ved Austvågøy videregående skole (tidligere Kabelvåg videregående skole) og lærere/veiledere i Den Åpne Skolen, som er netttøttet opplæring i fylkeskommunens regi. Prosjektlederen kom fra Opus Hadsel, der voksenopplæringen i flere år hadde vært tilpasset den enkeltes behov etter realkompetansevurderingen. Prosjektet har hatt en styringsgruppe. Fylkeskommunens voksenopplæringsansvarlig var leder for styringsgruppen, og har også hatt prosjektansvaret.

Målgruppe og rekruttering

Målgruppen var ufaglærte som har vært i omsorgsyrket i mange år uten å ha nødvendig bredde i sin praksis, og som fortsatt ønsker å arbeide innen dette fagfeltet. Rekrutteringen har skjedd i samarbeid med ledere på helseinstitusjoner, kommunalsjef, opplæringskontorer og NAV. Det er gitt informasjon om tiltaket på aktuelle arbeidsplasser. Videre har tiltaket fått mye omtale i media, noe som har medført at tilbudene er blitt bedre kjent på institusjoner innen helse- og omsorgssektoren. Det har også vært møte med institusjoner/opplæringskontor og skoler.

Mål for prosjektet

Målet med delprosjektet i Nordland var å videreutvikle den fleksible opplæringsmodellen som allerede ble anvendt i studieretningene for allmennfag, og i noen grad innen helse- og sosialfag, det vil si nettundervisning i kombinasjon med lokalt studieverksted som støttedimensjon. I prosjektet ble opplæringen begrenset til helsearbeiderfaget, men målet var at modellen skulle kunne overføres til flere fag.

Ifølge planen skulle prosjektleder overføre erfaringer og praksis fra sin skole, der studieverkstedet er lagt til grunn for tilpasset opplæring, til prosjektskolen. Hensikten med studieverkstedet var å kombinere nettopplæring med styrken i en modell forankret i et lokalt læringsmiljø. Studieverkstedet bygges opp rundt følgende elementer:

- realkompetansevurdering
- veiledning
- nettbasert fagstoff
- faglig veileder på nett
- individuell veiledning i studieverkstedet
- gruppeveiledning i studieverkstedet
- forelesninger og temadager

Tilbudet skulle være tilpasset den enkeltes behov etter realkompetansevurderingen og samtidig legge til rette for at opplæringen lot seg kombinere med jobb. Samarbeid mellom arbeidsplassen og skolen var dermed en viktig del av prosjektet.

Prosjektlederen, som hadde erfaring med både realkompetansevurdering og individuell tilrettelegging, understreket allerede i starten av prosjektet betydningen av at én person var både fagkonsulent og veileder. Kjennskap til deltakerens realkompetanse gjør ifølge henne at planlegging av opplæring går raskere og blir mer relevant i forhold til den enkeltes behov.

Resultater

For å få til en god sammenheng mellom realkompetansevurdering og opplæring fikk de lokale lærerne/veilederne opplæring som fagkonsulenter. Dette gjorde at veilederne ifølge egne utsagn ble kjent med og så den enkeltes opplæringsbehov

tydeligere. Ut fra det kunne de sette opp en plan for hver enkelt på et tidlig tidspunkt. Til støtte i planleggingen av tilbud ble det utarbeidet en mal for individuell opplæringsplan. Denne fungerte som kontrakt mellom skolen og den enkelte deltaker.

Modellen bygger på en kombinasjon av lokal veiledning i studieverksted og veiledning på den elektroniske læringsplattformen «It's learning». Modellen forutsatte ikt-kompetanse, og prosjektet måtte derfor sørge for å gi grunnleggende kompetanse i ikt til samtlige deltakere og veiledere, samt opplæring i bruk av «It's learning». Det faglige ansvaret var hos nettlærer. Den lokale veilederens rolle var å følge opp og være til stede i det lokale studieverkstedet for å svare på deltakernes spørsmål og ønsker om veiledning. Veilederens rolle var særlig avgjørende i starten av opplæringsløpet.

Samarbeidet mellom nettveileder og veiledere på studieverkstedet var tett. I tillegg til møter ble e-post, MSM, telefon og «It's learning» brukt i kommunikasjonen mellom dem. På «It's learning» ble det opprettet et eget rom for lærere og elever. Her ble alle beskjeder og planer lagt inn, slik at elever hele tiden kunne holde seg orientert om hva som skjedde på studieverkstedet.

Fylkeskommunen rapporterer om en rekke nye nettverk og samarbeidsrutiner både på tvers av funksjonsområde, fagområde og geografi. Samarbeidet mellom de ansvarlige for voksenopplæringen i Nordland og fylkeskoordinator for nettstøttet opplæring er styrket. Det lokale studieverkstedet dekker flere studieretninger og fag, og det er etablert et tettere samarbeid mellom faglærerne innen yrkesfagene og på fellesfagene samt mellom veiledere på det lokale studieverkstedet og nettveilederne. Fagkonsulenter i helse- og sosialfag i hele fylket har et nettverk som brukes aktivt i det daglige arbeidet, og dette er utvidet. Disse nye samarbeidsforaene har medført større faglig miljø for å diskutere både innhold i fag og tilrettelegging av fleksible løsninger. Prosjektet anser i tillegg at samarbeidet med helseinstitusjonene om å tilrettelegge for opplæring av ufaglærte ansatte i institusjonene har vært vellykket.

I prosjektperioden er det blitt avholdt samarbeids- møter mellom ulike etater der en har diskutert mer overordnede sider ved voksenopplæring, som for eksempel framtidig behov for faglært arbeidskraft innen helsesektoren og behovet for å skaffe tilstrekkelig antall lærlingplasser. Det er også oppnådd et tettere samarbeid mellom studieverkstedet og NAV.

2.1.4 Sogn og Fjordane

Praksis ved prosjektstart

I Sogn og Fjordane har det vært en endring i organiseringen av voksenopplæringen etter at prosjektet «Realkompetanse i praksis» ble gjennomført. Tidligere ble realkompetansevurderingen foretatt ved tre ressursentre i fylket, og voksenopplæringen var selvstendige enheter ved de videregående skolene. Dette ble endret slik at arbeidet med realkompetansevurdering og opplæringstilbud for voksne ved prosjektstart inngikk som en del av alle de videregående skolenes tilbud. Tilbudet til voksne var i hovedsak et nettbasert tilbud med samlinger. Det var i liten grad tatt hensyn til godkjent realkompetanse eller voksnes livssituasjon for å legge til rette for at voksne kan delta. Blant dem som har startet opplæring, har frafallet vært relativt stort. I sin sluttrapport forklarer fylkeskommunen dette med mangel på tilrettelegging og at opplæringen ikke svarer til den voksnes forventninger og behov.

Prosjektorganisering

I Sogn og Fjordane var to videregående skoler involvert i prosjektet. Ved hver skole fungerte læreren/veilederen som lokal prosjektleder. Prosjektansvaret var delt mellom ass. fylkesdirektør og rådgiver for opplæringsavdelingen. Fylkeskommunen valgte fagene Helsearbeiderfag og Teknikk og industriell produksjon (TIP) for sitt prosjekt. Høyanger videregående skule og Dale videregående skule ble valgt som prosjektskoler, særlig fordi regionen deres har spredt bosetning og færrest faglærte innenfor satsingsområdene i prosjektet. I gjennomføringen av prosjektet falt TIP-fagene ut og prosjektet ble avgrenset til helsearbeiderfaget.

Målgruppe og rekruttering

Målgruppen har vært voksne ufaglærte innen pleie og omsorg. Utfordringen for fylket har vært at

det er få deltakere i mange kommuner, så det har vært vanskelig å samle deltakerne i grupper på en størrelse som kan forsvares økonomisk. Sogn og Fjordane har rekruttert deltakere gjennom å sette opp oppslag på arbeidsplassene, holdt informasjonsmøter i kommunene, og lagt ut informasjon på skolenes hjemmesider.

Mål for prosjektet

Ut fra eksisterende praksis, og på grunnlag av frafallsproblematikken, vurderte prosjektgruppen det som en særlig utfordring for Sogn og Fjordane å legge til rette for opplæring basert på realkompetansen til den enkelte. Målet med prosjektet var å utvikle en nettmødel som ga et godt tilbud, både faglig og tilpasset den enkeltes behov. Behov for oppfølging underveis skulle også ivaretas. Grunnlaget skulle legges ved at samtlige søkere ble innkalt til veiledning om målet før opplæringen startet.

I prosjektet var det et sentralt mål å utvikle den fylkeskommunale bestillerkompetanse ut fra resultatet av realkompetansevurderingen. Et annet viktig mål var å etablere rutiner for kontakt mellom fagkonsulent og faglærer for å sikre at faglærer ble kjent med den enkelte deltakerens behov. Som grunnlag for å tilrettelegge det modulbaserte nettilbudet, og for å utvikle en felles praksis i arbeidet med realkompetansevurdering, skulle prosjektet arbeide for en felles forståelse av målene i Kunnskapsløftet.

For å kunne gi regelmessige nettilbud skulle ulike skoler få hovedansvaret for bestemte studieretninger og fag. Hvert fag skulle deles inn i et visst antall moduler knyttet til programfag på Vg1 og Vg2 og tilbys til faste tider. Videre ønsket man å etablere et nærmere samarbeid mellom skolene. Opplæringen skulle gis som en kombinasjon av et gitt antall fysiske samlinger, videokonferanser, samt nettveiledning. Prosjektgruppen anså det som en forutsetning for et godt nettilbud at lærerne kunne betjene data- og videokonferanseteknologi. Opplæring av både fagkonsulenter, lærere og deltakere var derfor også viktige delmål i prosjektet.

Til grunn for nettilbudet lå en elektronisk læringsplattform. Den skulle blant annet brukes til å legge

ut planer for opplæringen. Her skulle kandidatene finne ut når ulike temaer skulle gjennomgås og på den måten sørge for å få med seg de temaene de hadde behov for. For at dette skulle fungere, skulle én person/skole ha ansvar for å koordinere opplæringen i ett bestemt fag. Den skulle ha ansvar for å få lagt inn nye brukere, slik at de fikk tilgang til plattformen, planer for framdrift, oppfølging og veiledning av den enkelte, og eksamensoppmelding. Den enkelte faglæreren skulle også ha ansvar for å sende inn rapport om gjennomført programfag til koordineringsansvarlig skole. Når deltakeren var ferdig, skulle den koordineringsansvarlige sende melding til den skolen som har ansvar for å skrive ut kompetansebevis.

Resultater

I løpet av første halvdel av høsten ble det klart at Sogn og Fjordane hadde svak progresjon i prosjektet. Dette ble tatt opp med prosjektansvarlig og prosjektledelse i fylkeskommunen. Under dette møtet kom vi til enighet om at fylkeskommunen skulle fullføre prosjektperioden, og at årsakene kunne drøftes i avslutningen av prosjektet. Hensikten var å bringe videre erfaringer om hvilke forutsetninger som må være til stede for å kunne gjennomføre slike prosjekter etter de oppsatte planer.

I løpet av prosjektperioden er det utarbeidet en plan for hvordan en tenker seg å organisere og gjennomføre opplæringen slik at den på en bedre måte enn tidligere kan ivareta den enkelte deltakers realkompetanse. Ved prosjektslutt var disse planene enda ikke realisert. Sluttrapporten derfra er derfor mangelfull. Det framkommer likevel at prosjektet har bidratt til å sette forholdet mellom realkompetansevurdering og tilrettelagt opplæring på dagsordenen. I prosjektet har man erfart fordelene ved at fagkonsulent og opplæringsansvarlig er samme person. Det har synliggjort den enkeltes opplæringsbehov etter realkompetansevurderingen og bevisstgjort læreren om at voksne ikke trenger å lære det de har fått godkjent i realkompetansevurderingen.

Det framkommer også at det har vært en utfordring å komme fram til en felles mal for realkom-

petansevurdering innenfor de nye fagene i Kunnskapsløftet, som var et delmål i dette prosjektet. Det er satt en norm for prosjekt til fordyping, der kravet er at voksne som har relevant praksis tilsvarende 15 uker i 100 prosent stilling, får godkjent.

To skoler har innledet et samarbeid i forbindelse med utarbeidelse av et felles opplæringsopplegg for voksne. Samarbeidet inkluderer felles kompetanseutvikling for fagkonsulenter og lærere, men inkluderer ikke tilrettelegging for et felles opplærings tiltak for de voksne. Det vil være aktuelt å trekke flere skoler inn i samarbeidet etter hvert.

Det er startet et arbeid med å bedre samarbeidet mellom skolene og det lokale næringslivet.

Sogn og Fjordane har ikke rapportert inn resultater på de øvrige delmålene knyttet til fleksibel tilrettelegging. I sluttrapporten forklares det med at delprosjektet helt fra start manglet en klar organisering og ansvarsfordeling. I løpet av prosjektperioden er det blitt laget planer for hvordan en tenker seg å organisere opplæringen av voksne på bakgrunn av realkompetansevurdering, men planene ble i løpet av prosjektperioden ikke realisert.

2.1.5 Vestfold

Praksis ved prosjektstart

Vestfold fylkeskommune hadde tre fungerende ressursentre som organisatorisk var knyttet til hver sin videregående skole. Sentrene var organisert som selvstendige enheter med egen ledelse og økonomi og fikk økonomisk inndekning for gjennomført opplæring direkte fra deltakerne. Disse måtte selv fakturere fylkeskommunene eller andre avhengig av rettsstatus. Ett av sentrene har vært pådriver for realkompetansevurdering og tilpasset opplæring. De øvrige sentrene har drevet komprimert opplæring, og i mindre grad lagt til rette for individuelt tilpasset opplæring på bakgrunn av realkompetanse.

Mål for prosjektet

I sin projektskisse framholder Vestfold fylkeskommune at de har et stort forbedringspotensial

når det gjelder tilpasset opplæring i etterkant av realkompetansevurdering. De hadde bedt om politisk behandling av fem konkrete tiltak for å kunne tilfredsstille opplæringslovens intensjoner om tilpasset opplæring. Ett av disse var at fylkeskommunen bestiller opplæring kun i de modulene/deler av læreplan som den enkelte voksne har behov for. Et annet var at fagkonsulentene ikke skal inneha både rollen som fagkonsulent og lærer. Implementering av disse tiltakene ville være sammenfallende med intensjonene i dette prosjektet. Vestfold ønsket å fokusere på helsefag. Opplæringen skulle være fleksibel, bl.a. med studieverksted, oppfølging av kontaktlærer, oppgaveveiledning og nettbasert læringsplattform. Samarbeidspartnerne var tre senter hvor det som allerede fungerte godt, var tiltenkt prosjektledelse og hovedansvaret for gjennomføring av opplæringen. De to andre skulle delta i en arbeidsgruppe sammen med prosjektleder.

Resultat

Prosjektskissene ble gjennomgått på fellesmøtet i mars. I referatet konkluderer Vox slik:

- Enkelte delprosjekter anbefales å spisse og eventuelt endre projektskissen bl.a. med hensyn til tydeligere fokus på hva som er nytt under delmål 1 og 2. Revidert skisse sendes Vox innen 1. mai 2007. For Vestfolds vedkommende var vurderingen at gjennomføring og økonomi i for stor grad var knyttet til det sentret som fungerte godt, og at de øvrige sentrene var for svakt involvert i utvikling og utprøving av ny praksis. Fylkeskommunen diskuterte i etterkant de endringene Vox ønsket og meldte i brev 8. juni at de trakk seg fra prosjektet. Årsaken var at de ikke så seg i stand til å gjennomføre prosjektet etter de retningslinjer som var blitt utarbeidet for prosjektet.

2.2 Faglige utfordringer

De faglige utfordringene beskrives tematisk. Fylkeskommunenes navn nevnes bare unntaksvis når det er særskilte ting eller der det er ulike tilbakemeldinger fra fylkeskommunene. Punktene nedenfor utdyper prosjekterfaringer som i liten eller ingen grad er dekket under beskrivelsen av delprosjektene.

2.2.1 Arbeidsfordeling i voksenopplæringen

Voksenopplæringen er organisert slik at flere fagpersoner kan ha ulike oppgaver og roller i forhold til arbeidet med voksne utdanningssøkende. Hovedregelen er at det er ulike personer som har ansvaret for henholdsvis informasjon og veiledning i forbindelse med innsøknning, administrasjon av søknad om realkompetansevurdering og opplæring, gjennomføring av realkompetansevurderingen og selve opplæringen. I noen fylkeskommuner kan de ha samlet en eller flere av disse oppgavene på samme person, for eksempel at fagkonsulent og lærer er samme person. Innen fagfeltet voksenopplæring og realkompetansevurdering har det vært vanlig å bruke betegnelsen fagkonsulent om den personen som har ansvar for å gjennomføre og vurdere realkompetanse, og lærer for den personen som har ansvaret for gjennomføringen av opplæringen. Noen har begynt å bruke veileder istedenfor lærer, fordi de mener at dette i større grad dekker den rollen som skal fylles.

I flere av prosjektene legges det vekt på betydningen av at fagkonsulent og lærer er samme person. På den måten sikres lærerens kunnskap om deltakerens kompetanse, og erfaringen er at det har bidratt sterkt til å forstå hensikten med realkompetansevurdering. Læreren er gjennom vurderingen blitt kjent med den voksnes realkompetanse og vet konkret hva han/hun trenger opplæring i. Ifølge rapportene har dette bidratt til at lærerne/veilederne har fått økt motivasjon for å endre gammel praksis. De har også fått innblikk i andre metoder å drive opplæring på.

Hedmark fylkeskommune har organisert seg slik at fagkonsulent og lærer som oftest er samme person. Både Nordland og Hordaland sier at de har sett nytten og nødvendigheten av å ha et tett samarbeid mellom den som forestår realkompetansevurderingen, læreren som underviser, og de som er veiledere i studieverkstedet og på nettet. Nordland har møtt denne utfordringen ved å gjøre realkompetansevurdering til en del av tilbudet til studieverkstedet, mens Hordaland foreslår et tettere samarbeid og informasjonsutveksling mellom personene som innehar de ulike rollene i forhold til deltakerne.

2.2.2 Voksenpedagogisk fagmiljø og nettverk

Flere av rapportene trekker fram betydningen av at lærer/veileder har hele eller størstedelen av sin stilling i voksenopplæringen. Ett av prosjektene mener at det å ha små stillingsbrøker i voksenopplæringen og resterende knyttet til ungdomsopplæring, kan medføre svak interesse og motivasjon for å utvikle modeller og metoder for individuell tilrettelegging basert på realkompetanse, og vanskeliggjør muligheten for å utvikle et voksenpedagogisk miljø.

Det er få fylkeskommuner som har så stort omfang innen videregående opplæring for voksne at det er mulig å lage homogene fagmiljøer på samme opplæringssted innen voksenopplæringen. Vi mener at det likevel kan være mulig å etablere et godt faglig voksenopplæringsmiljø selv om det ikke er mulig å opprette egne skoler for voksne. Hedmark har satset på å utvikle et godt samarbeid mellom skolene, og har gjennomført felles samling med lærerne på de deltagende skolene for å jobbe fram en felles forståelse av realkompetansevurdering og for å etablere et nettverk og fagmiljø på tvers av skolene. I Nordland er det dannet nettverk for fagkonsulenter innen helse- og sosialfag som brukes aktivt i det daglige arbeidet. Dette er eksempler på faglige nettverk på tvers av skoler. Det er også et alternativ eller supplement å lage nettverk på tvers av funksjonsområder og nivåer i fylkeskommunen.

Hordaland etablerte i prosjektperioden nye samarbeidsformer gjennom å arrangere samarbeidsmøter mellom realkompetansekoordinator, leder for voksenopplæringen og faglærere. Nordland har etablert et samarbeid mellom veiledere på studieverkstedet, nettlærere, fagkonsulenter og koordinatorene innen voksenopplæringen. Videre er det opprettet et samarbeid mellom faglærere

innen yrkesfagene og på fellesfagene. Disse nye samarbeidsforaene har medført større faglig miljø for å diskutere både innhold i fag og tilrettelegging av fleksible løsninger. Det kan også være aktuelt med samarbeid på tvers av fylkeskommunene, for eksempel ved gjensidig studiebesøk for å dele erfaringer, slik Nordland og Hordaland gjorde i prosjektperioden når det gjaldt bruk av studieverksted og nettstøttet opplæring.

2.2.3 Kompetanseutvikling

Alle fylkeskommunene peker i sine rapporter på utfordringer som på en eller annen måte er knyttet opp til krav om kompetanse hos fagkonsulenter og lærere. Individuelt tilpasset og fleksibel opplæring med utgangspunkt i den enkeltes realkompetanse krever ny kunnskap, nye holdninger og nye arbeidsmetoder og roller for de opplæringsansvarlige.

Da verdsetting av voksnes realkompetanse kom inn i opplæringsloven, var det nødvendig å innarbeide nye holdninger hos fagpersoner innen voksenopplæringen, og å få samkjørt fagkonsulentene slik at de fikk en felles forståelse for hva som kan godkjennes i henhold til læreplanene. Flexibel og tilpasset opplæring har medført behov for å bruke flere ulike opplæringsmetoder og verktøy, og lærernes rolle kan ofte bære mer preg av en veilederrolle enn en formidlerrolle.

Samtlige fylkeskommuner har i løpet av prosjektperioden gjennomført opplæring for sine fagkonsulenter og lærere. Det er gitt opplæring i ikt, bruk av læringsplattformer, videokonferanseutstyr og studieverksted, slik at nettstøttet opplæring skal fungere som ønsket. De etablerte fagmiljøer og nettverk som er beskrevet ovenfor, er også blitt brukt til kompetansehevingstiltak når det gjelder felles vurdering og verdsetting av realkompetanse, og det er gjennomført opplæring i henhold til nye læreplaner i Kunnskapsløftet.

3. Drøfting og vurdering av prosjekterfaringer og resultater

Prosjektet «Verdsetting av realkompetanse i praksis» (2006) viste at voksne i hovedsak fikk komprimert opplæring i hele læreplanen framfor tilrettelagt opplæring med utgangspunkt i godkjent realkompetanse. Dette oppfølgingsprosjektet har vist at det både er evne og vilje til å endre praksis i fylkeskommunene, og at det er mulig å gjøre dette på flere ulike måter. Med utgangspunkt i prosjektrapporter, prosjektmøter og prosjektbesøk, vil vi i dette kapitlet se på resultatene i delprosjektene og vurdere disse opp mot delmålene i prosjektmandatet.

Det er vanligvis både noen overordnede og noen grunnleggende forutsetninger som må være til stede for å lykkes i alt endringsarbeid. Flere av de tingene vi kommer til å peke på, kan sies å gjelde prosjektarbeid generelt, mens andre ting gjelder mer spesifikt for voksenopplæringen og dette prosjektet spesielt.

Etter drøfting og vurdering av prosjektmandatets delmål har vi satt opp en skjematisk framstilling som viser prosjektfylkenes resultater sett i forhold til de samme delmålene.

3.1 Delmål 1

«Utvikle og utprøve modeller for organisering som stimulerer faglig miljø og kvalitetssikrer fylkeskommunenes arbeid med voksne»

3.1.1 Forankring

I tre av delprosjektene ble prosjektansvaret lagt på fylkesnivå hos den ansvarlige for voksenopplæringen, mens prosjektansvaret i det fjerde delprosjektet ble delegert til skoleleder der den praktiske utformingen i prosjektet foregikk. I tre av delprosjektene deltok den ansvarlige aktivt i prosjektet og var med i det faglige utviklingsarbeidet.

Vår oppfatning er at i de to delprosjektene hvor fylkets opplæringsansvarlig både har vært prosjektansvarlig og aktivt med i prosjektet, er prosjektplanmålene i stor grad nådd. Disse prosjektene har videre bidratt til endringer i hele fylket, selv om de største endringene naturlig nok har foregått på den eller de opplæringssteder der utprøvingen har

foregått. Prosjektplanmålene er også nådd der hvor prosjektansvaret ble delegert og prosjektskolen har vært alene om modellutviklingen. Her har vi imidlertid svakere grunnlag for å si noe om i hvilken grad prosjektet har bidratt til motivasjon for endring i fylket som helhet. I det siste delprosjektet synes uklart ansvarsforhold og sviktende kommunikasjon mellom nivåene i fylkeskommunen å ha hatt negativ virkning på prosjektutvikling og resultater. I tillegg sluttet prosjektansvarlig i fylkesadministrasjonen i sin stilling i løpet av prosjektperioden. Det ble ikke tilsatt en ny person i denne stillingen, og oppgavene innen voksenopplæringsfeltet ble fordelt på andre tilsatte. Til sammen mener vi at disse tingene er hovedårsaken til at det fra denne fylkeskommunen mangler praktiske prosjekterfaringer fordi det planlagte arbeidet ikke rakk å bli prøvd ut i praksis innenfor tidsrammen til prosjektet.

Ved prosjektstart ønsket vi at delprosjektene skulle forankres på fylkesnivå fordi vi mente at en slik forankring ville gi prosjektet større legitimitet, at endringsprosessene ville være enklere å gjennomføre, og fordi prosjektresultatene ville få større gjennomslagskraft i hele voksenopplæringen. Prosjektansvarliges engasjement og delaktighet er utvilsomt utslagsgivende for både framdrift, gjennomføring, resultat og spredning av prosesser og resultat.

Etter vår vurdering har delprosjektene forankring på fylkesnivå bidratt til at sammenhengen mellom realkompetansevurdering og tilpasset opplæring har kommet mer i fokus. Der det er etablert kommunikasjon mellom de ulike nivåene i voksenopplæringen (fylkeskommunen, rektor, fagkonsulent og lærer/veileder), har en sammen definert utfordringer og funnet hensiktsmessige løsninger. I hovedsak rapporteres det om at dialog på tvers av nivåer har vært motiverende for nytenkning i voksenopplæringen.

3.1.2 Roller og arbeidsfordeling

Når det er en målsetting at det skal være en klar sammenheng mellom den kompetansen den enkelte har og den opplæringen vedkommende får, er det innlysende at det også må være en klar

sammenheng mellom realkompetansevurderingen og opplærings situasjonen. Den som skal lage opplæringsplan og være ansvarlig for opplæringen, må selvfølgelig ha kunnskap om resultatet av realkompetansevurderingen. Manglende kommunikasjon og kunnskapsoverføring mellom disse to leddene er en kritisk faktor, og det er sett på alternative løsninger for å unngå dette problemet. En løsning har vært at fagkonsulent og lærer er samme person. En annen måte er å etablere rutiner med felles møter mellom fagkonsulent og lærer i perioden mellom vurdering og opplæring for å sikre god informasjonsflyt.

Etter vår vurdering er det ikke avgjørende hvorvidt det er den samme personen som vurderer de voksnes realkompetanse, lager opplæringsplan og er ansvarlig for restopplæringen. Det er derimot en forutsetning at det er et tett samarbeid og en god kommunikasjon mellom de fagpersoner som har ansvaret for de ulike leddene i vurderings-, verdsettings- og opplæringskjeden. Hvis dette ikke er til stede, faller hele forutsetningen for å lykkes med en opplæring som er tilpasset den enkeltes realkompetanse bort. Det er i denne sammenheng vesentlig at det avsettes tilstrekkelige tidsressurser innen voksenopplæringen slik at det er mulig å gjennomføre tilstrekkelig samarbeid mellom fagpersoner med ulike roller og oppgaver.

3.1.3 Faglig miljø og nettverk

Både fagkonsulent og lærer er sentrale innen voksenopplæringen, og i arbeidet med å få fram gode modeller for tilpasset opplæring. Gode resultater er avhengig av kompetansen til lærer og fagkonsulent. Det forutsetter fagpersoner innen voksenopplæringen med god kjennskap til både fag og læreplaner, utviklingen på fagområdet, hensikten med realkompetansevurdering og til formelle endringer innen voksenopplæringsfeltet. De må også kunne bruke verktøy og metoder som brukes i voksenopplæringen, som realkompetansevurdering, elektronisk plattform og studieverksted. I vårt prosjekt sørget ledelsen i delprosjektene for at prosjektmedarbeiderne fikk slik opplæring, noe som økte medarbeidernes motivasjon for å endre praksis. Etter vårt syn vil forståelsen og motivasjonen for å gi tilpasset opplæring øke dersom den

enkelte fylkeskommune sikrer kompetanseheving for sine tilsatte innen voksenopplæringsfeltet.

Vi har tidligere i rapporten sett at de færreste fylkeskommuner har anledning til å bygge opp et voksenpedagogisk fagmiljø av vesentlig størrelse på et senter eller en skole. Det vanligste er at fagkompetansen er spredd på flere ulike steder i fylket, og at de som har ansvar for opplæring av voksne, har dette som en mindre del av en stilling som ellers fylles med opplæring av ungdom. To delprosjekter kommenterer at det bør tilstrebes å få til en ordning som innebærer at voksenopplæringen er hovedbeskjeftigelsen til dem som er ansatt, fordi dette motiverer til å utvikle opplæringstiltak spesielt tilpasset voksne. Dette er en oppfatning som ideelt sett kan støttes. Samtidig vet vi at dette i praksis er vanskelig å gjennomføre fordi deltakergrunnet innen voksenopplæringen i store deler av landet er lite. Hvis dette skal gjennomføres innenfor forsvarlige og akseptable økonomiske rammer, kan resultatet mange steder bli en sentralisering av opplæringen. Dette igjen kan medføre dårlig geografisk tilgjengelighet for de voksne. Disse utfordringene kan imidlertid kompenseres med ulike former for fjernundervisning og nettstøttet opplæring, eller ved at undervisningspersonalet ambulerer. Uavhengig av hva fylkeskommunene måtte velge, er Vox opptatt av at resultatet må være at de voksne alt i alt vil få et bedre tilbud.

Utvikling av nettverk har vært sentralt i dette prosjektet både fordi det var et krav i hovedprosjektet, og fordi delprosjektene selv ønsket å etablere nettverk for å få den kompetansen de selv trengte. I delrapportene kommer det fram at disse nettverkene har vært viktige elementer fordi de har bidratt til kunnskapsoverføring og kvalitets sikring av praksis innen voksenopplæringen, noe som igjen har skapt felles holdninger til realkompetansevurdering, sikret enhetlig praksis i realkompetansearbeidet og etablert et godt fagmiljø for voksenopplæringen. Etter vår mening kan gode faglige nettverk både internt i fylkeskommunen, men også på tvers av fylkeskommunene, være med på å kompensere for et manglende eller lite faglig miljø i det daglige arbeidet.

Mange voksne kombinerer opplæring med både jobb og familieliv, og det å få tid til utdanning kan være et puslespill. De fleste av delprosjektene har lagt vekt på å utvikle samarbeid mellom skole og arbeidsplass. De som er i arbeid, har fått tilrettelagt opplæringen ut fra sin arbeidssituasjon, og enkelte arbeidsplasser har stilt arbeidsrom til disposisjon for deltakerne. Inntrykket vårt er at prosjektet har bidratt til å finne gode løsninger for slikt samarbeid. Vi ser imidlertid at det er rom for ytterligere utvikling av samarbeidet mellom utdanningstilbydere og arbeidsplass, som var et mål i prosjektet. Ikke minst gjelder det fleksibel tilrettelegging med hensyn til den enkeltes motivasjon og det lokale næringslivets behov for kompetanseheving.

3.2 Delmål 2

«Utvikle og utprøve modeller for tilrettelagt og tilpasset opplæring med hensyn til opplæringsformer som blant annet nettbasert tilbud, studieverksted og problembasert opplæring»

3.2.1 Ny lærerrolle

Planlegging av voksnes opplæringsløp skal ideelt sett gjøres på bakgrunn av den enkeltes behov både med hensyn til faglige mål og fleksibilitet i arbeidsformer, tidspunkt og studieprogresjon. Dette medfører i praksis en overgang fra ordinær klasseromsundervisning med utgangspunkt i hele læreplanen og læreboka, til individuelt tilrettelagt opplæring med til dels store endringer i lærerrollen. Konsekvensen av dette igjen er at læreren i mindre grad er kunnskapsformidler og i større grad veileder. Innen voksenopplæringen har dette til nå blitt sett på som svært ressurskrevende. I tillegg har vi inntrykk av at mange lærere har følt usikkerhet i forhold til nye krav og forventninger.

Delprosjektene peker på at fleksibel læring er en stor utfordring med hensyn til at lærere må omstille seg. Det krever både mot, arbeidslyst og bevissthet om egen praksis. Det å gi en individuell behandling av hver enkelt deltaker, samtidig som det skal legges til rette for at deltakerne kan jobbe i grupper, krever ifølge en av rapportene mye arbeid. I et av prosjektfyllkene har de løst dette ved

å opprette et eget fagforum på den enkelte skole, samt et nettverk mellom skoler i den hensikt å diskutere de gode metodene.

Erfaringer både fra dette prosjektet og fra «Realkompetanse i praksis» er at de lærerne som har gått inn i den nye rollen og lagt om til mer veiledningsrettet praksis, opplever det som krevende, men også mer meningsfullt. Ikke minst har det bidratt til at de i større grad ser hensikten med realkompetansevurdering.

3.2.2 Deltakernes holdninger

Flere av delrapportene bekrefter tidligere funn om at voksne er tradisjonelle i sin oppfatning av opplæring. De er fra tidligere opplærings situasjoner vant til at læring foregår i en klasseromssituasjon der de selv kan ha en mer passiv rolle som mottaker av kunnskap. Mange ønsker å være en del av et faglig miljø, både som motivasjon for læring, og ikke minst for kunnskapsdeling og samarbeid med andre voksne i samme situasjon. Nettveiledning, eller individuell veiledning i studieverkstedet er ikke nok.

En av rapportene framholder at fleksibel/tilpasset læring krever en annen deltakerrolle enn den gamle elevrollen. På samme måte som det har vært en utfordring for det pedagogiske personalet å endre sin holdning og praksis når det gjelder kunnskapsformidling og læring, er det en utfordring å lære voksne deltakere i videregående opplæring nye studieteknikker. Voksne må gis tid og hjelp til å bli fortrolige med nye læringsformer. Dette bør det være spesielt fokus på allerede før opplæringen starter slik at opplæringsformer og metoder ikke tar bort konsentrasjonen fra det faglige i oppstartsfasen av opplæringsløpet.

Krav til nye metoder, til større selvstendighet og egne valg, og en mer aktiv og kritisk tilnærming til læringsressurser og problemorienterte tema, er utfordrende, fordi mange voksne deltakere har liten tillit til egen kompetanse og er uvante med å styre eget læringsløp. De ønsker heller full opplæring med styring fra lærer. Ved å få full opplæring erfarer den voksne indirekte at realkompetanse ikke er godt nok i utdanningssystemet. Omvendt

kan det å tilby opplæring bare i lærestoff som de ikke har fått godkjent i vurderingen, bidra til å bygge opp deltakernes tillit til egen realkompetanse og systemet med realkompetansevurdering.

3.2.3 Fleksibel organisering

Kontinuerlig inntak

To av fylkesprosjektene la ekstra innsats i å forbedre inntaksrutinene i form av en pariserhjul- eller årshjulmodell. Hensikten var reelt kontinuerlig inntak og å unngå ventetid. Hordaland utviklet en modell for programfagstrukturert organisering av opplæringstilbudet i helsearbeiderfaget. Rullerende programfagstrukturering innebærer at skolen gir tilbud om opplæring i de ulike programfagene på Vg1- og Vg2-nivå minst én gang pr. semester. Med kontinuerlig opptak legger de vekt på at kandidatene blir realkompetansevurdert så snart som mulig. Tilbud om opplæring gis på det nivå og i de programfag vedkommende trenger så snart det er ledig plass ved aktuelt programfag. Selv om erfaringsgrunnlaget foreløpig er svakt, ser det ut for at denne strukturen har gitt bedre gjennomstrømning.²

Individuell opplæringsplan

Flere av prosjektfylkene har utprøvd og videreutviklet bruk av opplæringskontrakt eller individuell plan for opplæring. De framhever at det har fungert bra å lage en personlig kontrakt med den enkelte etter realkompetansevurderingen og før opplæringen starter. Avtalene er ulikt utformet, men har inneholdt både de faglige mål som den voksne trenger opplæring i, en framdriftsplan som viser tempoet for opplæringen, samt plan for oppfølging/veiledning og evaluering, både underveis og ved læringsløpets slutt. Kontrakten har blitt brukt som grunnlag for en planleggingssamtale og fungert som felles rettesnor for deltakeren og den opplæringsansvarlige. Etter vår vurdering vil en slik avtale understøtte den voksnes tillit til egen realkompetanse og bidra til trygghet i lærings situasjonen.³

Nettstøttet opplæring

Flere av fylkene peker på at det har vært en utfordring i regioner med spredt befolkning, å gi et godt og tilpasset opplæringstilbud for voksne. I alle

prosjektene er erfaringen at nettstøttet opplæring bidrar til å gi tilbud også der det er få søkere til et fag, og der grunnlaget for å gi et samlet tilbud til flere er lite. Sogn og Fjordane informerer imidlertid om at de har dårlige erfaringer med et ensidig nettilbud, og at dette fører til stort frafall i opplæringen. Utfordringen ved nettilbud er derfor å finne gode måter for støtte og oppfølging av den enkelte.

Ulike elektroniske læringsplattformer eller portaler er brukt forskjellig i prosjektfylkene. Felles for samtlige er at det forutsetter kompetanse i ikt både hos lærere/veiledere og hos deltakere. Flere av prosjektfylkene understreker at databruk er ukjent terreng for mange. Det er dermed viktig med lærere/veiledere som er trygge i bruk av verktøyet og som kan ufarliggjøre det, slik at alle kan bruke det. Alle delprosjektene har gjennomført opplæring i bruk av læringsplattformer og videoutstyr.

Sluttrapportene bekrefter at det særlig i starten var ressurskrevende å legge til rette individuell og fleksibel læring basert på realkompetanse. Det henger sammen med at lærerne/veilederne brukte tid på å utvikle oppgaver og fagstoff som skulle legges ut på den elektroniske plattformen. Hensikten var å tilrettelegge for deltakernes selvstudium. Etter hvert som fagstoffet ble ferdig, krevde imidlertid dette arbeidet ifølge lærerne/veilederne færre ressurser. Det var en engangsinvestering, og hovedressursen kunne gå til å veilede de som trengte det.

Erfaringene med deltakernes bruk av nettet, både for kommunikasjon med lærer/veileder og tilegnelse av lærestoff og oppgaveløsning er noe ulik. Vi oppfatter at dette har sammenheng med i hvilken grad deltakerne får innføring i muligheter og forventninger som ligger i nettbasert opplæring.

Studieverksted

Nordland videreutviklet i prosjektperioden sin modell for studieverksted som ledd i sitt fleksible opplæringstilbud, mens Hordaland etablerte tilsvarende tilbud som en del av sitt prosjekt. Begge fylkesprosjektene kombinerer elektronisk læringsplattform med lokalt studieverksted og tilgang til veiledning.

² Vedlegg 1 - Rullerende programfagstrukturering fra Hordaland

³ Vedlegg 2 - Opplæringskontrakt

I Nordland har ansvaret for opplæringen ligget hos nettlærere, som kan sitte et helt annet sted i fylket enn den voksne deltakeren, og veiledningen gis over nett. Studieverkstedet med lokal veileder har fungert som pedagogisk og faglig støtte. Her har det vært tilbud om forelesninger og temadager som deltakerne selv har meldt inn behov for, og veilederne har vært til stede for å tilby individuell veiledning. Erfaringen er at behovet for veiledning var stort i starten, men at deltakerne ble mer selvstendige etter hvert.

I Hordaland har ansvaret for opplæringen ligget hos den lokale læreren, som også var veileder i studieverkstedet. Det lokale studieverkstedet og skolens elektroniske plattform har fungert som støtte i opplæringen. Erfaringen her var at deltakerne heller gikk hjem enn å møte i studieverkstedet. I rapporten forklares det med at mange deltakere forventer at alle skal være til stede samtidig. I stedet for at den enkelte selv definerer behovet for støtte, har man laget et program med gruppearbeid og presentasjoner som gjør at de fleste møter opp. Prosjektlederen sier selv at slik praksis ikke er i tråd med hennes forståelse av et studieverksted, men at deltakerne er fornøyde med ordningen.

Vårt inntrykk er at studieverkstedet i Nordland var et tilbud som deltakerne i stor grad brukte etter behov. I Hordaland synes det som at de i mindre grad har skilt mellom studieverksted og ordinære klasser. At tilbudet med studieverksted skapte misnøye, mener vi kan knyttes til tradisjonell tenkning om opplæring og at studieverksted var nytt for dem. Hensikten med et studieverksted er etter vårt syn nettopp at det er et tilbud til den enkelte som selv definerer behovet. Møtet kan avtales eller være spontant. Poenget er at det er den voksnes behov som skal styre møtene. Å omorganisere tilbudet for å holde deltakerne i lokalene reflekterer etter vårt syn en tradisjonell undervisning, og bidrar til at fleksibiliteten i opplæringen svekkes. De ulike erfaringene med bruk av studieverksted forteller oss at nye arbeidsformer fordrer både forståelse og erfaring.

3.3 Delmål 3

«Framskaffe beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring»

I mandatet for prosjektet står det at "Prosjektet skal dokumentere ressursmessige effekter av tilrettelagt opplæring for den enkelte og fylkeskommunen". Et av delmålene er å «framskaffe flere beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring». Fortolkningen av dette ble diskutert på flere møter i løpet av prosjektperioden og Vox utarbeidet et diskusjonsnotat som utgangspunkt til en faglig diskusjon på prosjektmøte i oktober.

Diskusjonsnotatet deler problemstillingen i to. For det første problematiseres det omkring forståelsen av *ressursmessige effekter* og *gevinster*, der det blir påpekt at disse begrepene ikke nødvendigvis er ensbetydende. Gevinster oppfattes gjerne som noe positivt og som går med overskudd, mens ressursmessige effekter kan romme både utgifter og inntekter. Diskusjonene endte med at det vil være av størst interesse å få mer kunnskap om både merkostnader og besparelser, da det er det totale regnestykket som er viktig.

I forbindelse med «Realkompetanseprosjektet» (2002) ble det gjort forsøk på å beregne samfunnsmessige effekter ved realkompetansevurdering og påfølgende opplæring. Dette ga svake holdepunkter for videre beregninger. Ressursmessige effekter for enkeltindividet kan være at lavere tidsforbruk i opplæring gir kortere tid uten inntekt eller lavere lønn på grunn av deltidsarbeid. En kan også vurdere sammenhengen mellom redusert arbeidsinntekt i opplæringsperioden og lønnsinntekt som faglært etter opplæring, i forhold til inntekter som ufaglært. Ressursmessige effekter for individet kan også inkludere elementer av ikke-økonomisk karakter, som for eksempel selvrealisering og sosial status. Det ble konkludert med at det vil være for ressurskrevende for fylkeskommunene å si noe om effekter på individnivå i dette prosjektet.

Når det gjelder ressursmessige effekter for fylkeskommunene, mente Vox det burde være mulig for

fylkeskommunene å si noe om besparelser og merutgifter. Relevante elementer for slike vurderinger kunne være veiledning, realkompetansevurdering, administrasjon, utarbeidelse av individuelle opplæringsplaner, utvikling og bruk av alternative opplæringsmodeller, lærerressurser/undervisningstimer og utnyttelse av opplæringskapasitet. Det ble påpekt at innføringen av Kunnskapsløftet vil kunne vanskeliggjøre fylkeskommunenes sammenligningsgrunnlag med hensyn til å vurdere merutgifter og besparelser i forhold til tidligere praksis. Det var enighet om at prosjektfylkene likevel burde reflektere over de ressursmessige effektene for fylkeskommunen.

I sin sluttrapport sier Hordaland at "... det er vanskeleg å gje eit korrekt bilete av dei økonomiske effektane ved utviklingsprosjektet". De begrunner dette med at "... helsearbeiderfaget er nytt og ein har ikkje ved rapporteringstidspunktet påliteleg samanlikningsgrunnlag frå andre gjennomføringsmodellar i same fag".

Sogn og Fjordane har ikkje svart på dette rapporteringspunktet. Det er derfor kun to av fylkeskommunene som har gitt refleksjoner om ressursmessige effekter. Nordland har sagt noe om alle de punktene som var nevnt i diskusjonsnotatet, mens Hedmark har uttalt seg om utvalgte elementer.

Når det gjelder administrasjon, trekker Nordland fram at det på den ene siden er ressurskrevende å håndtere kontinuerlig inntak og å lage individuelle opplæringsplaner etter realkompetansevurdering. På den andre siden mener de det ligger en gevinst i at det skapes større læringsmiljøer, flere reelle valgmuligheter for deltakerne, og at systemet kommer deltakerne til gode på grunn av spart tid. Disse gevinstene blir også påpekt av Hedmark, som i tillegg mener det er positivt at voksne kommer raskere ut i arbeidslivet som faglærte, eller raskere over i høyere utdanning.

Det er gjennom dette prosjektet utviklet nye opplæringsmodeller. Nordland trekker fram at utviklingsarbeid er ressurskrevende, men mener at dette på sikt vil være en besparelse fordi det

gir muligheter til å samordne nettressurser med lokale veiledningsressurser, som igjen vil danne en pedagogisk helhet.

Både Nordland og Hedmark mener at systemet de har utviklet, gir en gevinst når det gjelder å utnytte fylkeskommunenes opplæringskapasitet, fordi systemet gir mulighet til å ta inn flere deltakere enn tidligere innen samme tidsramme. Nordland sier at de tidligere laget grupper på 15 deltakere som fikk samme opplæring uavhengig av kompetanse ved opplæringsstart. Nå kan de ha flere deltakere inne til opplæring når alle kun får opplæring i det de mangler. Flere deltakere kan derfor nå gjennomføre opplæring med samme ressurs som fylkeskommunene tidligere brukte på en mindre gruppe. De mener dette også kommer de voksne til gode i form av kortere ventetid før opplæring tilbys. Hedmark opplyser at de tre skolene som har vært med i prosjektet, totalt har fått tildelt tre millioner kroner. I løpet av ett år har 130 deltakere fått opplæring. En klassesats i ordinær opplæring ligger på 1–1,2 millioner kroner for en gruppe med 15–20 deltakere. Om denne klassesatsen skulle vært brukt for de 130 deltakerne, ville prisen blitt mellom 6,5 og 7,8 millioner.

Det er vanskelig å trekke noen entydige konklusjoner basert på fylkeskommunenes erfaringer på dette området. Vi merker oss imidlertid at ingen av fylkeskommunene argumenterer mot å lage individuelle tilrettelagte løp basert på den enkeltes realkompetanse fordi det øker kostnadene for fylkeskommunene. Vox-speilet⁴ viser at potensialet for avkortet opplæring på grunnlag av realkompetanse er betydelig. Dersom de beregningene som der er gjort med bakgrunn i moduler, kan ses som uttrykk for situasjonen i dag, er det en kraftig understreking av at det virker direkte ressursødende ikke å la godkjent realkompetanse komme til uttrykk i tilpasset opplæring. Etter vår oppfatning er det behov for ytterligere dokumentasjon om de faktiske ressursmessige sider ved fylkeskommunenes organisering og tilrettelegging av realkompetansevurdering og tilpasset opplæring for voksne.

3.4 Skjematisk framstilling av prosjektfylkenes resultater i forhold til mandatets delmål

Delmål 1

Utvikle og utprøve modeller for organisering som stimulerer faglig miljø og kvalitetssikrer fylkeskommunenes arbeid for voksne.

	Hedmark	Hordaland	Nordland	Sogn og Fjordane
Forankring	<p>Prosjektansvar og prosjektledelse i fylkesadministrasjonen.</p> <p>Tre prosjektskoler.</p> <p>Tett samarbeid mellom fylkeskommunal prosjektleder og lokale prosjektmedarbeidere på skolene.</p>	<p>Prosjektansvar og prosjektledelse på prosjektskole.</p> <p>En prosjektskole.</p> <p>Fylkesadministrasjonen representert i styringsgruppen, men ikke aktivt med i prosjektgjennomføringen.</p>	<p>Prosjektansvar i fylkesadministrasjonen.</p> <p>En prosjektskole. Interne prosjektmedarbeidere og ekstern prosjektleder.</p> <p>Tett samarbeid mellom fylkeskommunen, prosjektleder og prosjektskole.</p>	<p>Prosjektansvar i fylkesadministrasjonen.</p> <p>To prosjektskoler med lokale prosjektledere.</p> <p>Uklart ansvarsforhold og sviktende kommunikasjon mellom fylkesadministrasjon og prosjektskoler.</p>
Roller og arbeidsfordeling	<p>Vurdering og opplæring utføres som oftest av samme person.</p>	<p>Ulike personer som realkompetansevurderer og har ansvar for opplæring.</p>	<p>Har prøvd ut at vurdering og veiledning (studieverksted) utføres av samme person.</p> <p>Nettlærer som hovedansvarlig for opplæringen.</p>	<p>Ulike personer som realkompetansevurderer og har ansvar for opplæring.</p>
Faglig miljø og nettverk	<p>Formalisert fagforum både på den enkelte skole og mellom skolene.</p>	<p>Formaliserte fellesmøter med fagkonsulenter og lærere mellom vurdering og opplæring.</p>	<p>Formalisert nettverk for fagkonsulenter og lærere både på de enkelte skolene og på fylkesnivå.</p>	<p>Ikke-formalisert kommunikasjon og samarbeid mellom prosjektskolene.</p>

Delmål 2

Utvikle og utprøve modeller for tilrettelagt og tilpasset opplæring med hensyn til opplæringsformer som blant annet nettbasert tilbud, studieverksted og problembasert opplæring.

	Hedmark	Hordaland	Nordland	Sogn og Fjordane
Ny lærerrolle	Vektlegging av læreren som veileder. God sammenheng mellom realkompetansevurdering og påfølgende opplæring slik at en ser hensikten med vurderingen.	Vektlegging av læreren som veileder. God sammenheng mellom realkompetansevurdering og påfølgende opplæring slik at en ser hensikten med vurderingen.	Vektlegging av læreren som veileder. God sammenheng mellom realkompetansevurdering og påfølgende opplæring slik at en ser hensikten med vurderingen.	Ikke igangsatt endrings-tiltak.
Deltakernes holdninger	Fokus på at fleksible opplæringsformer krever en ny deltakerrolle. Utfordring å bygge opp deltakernes tillit til egen realkompetanse.	Fokus på at fleksible opplæringsformer krever en ny deltakerrolle. Utfordring å bygge opp deltakernes tillit til egen realkompetanse.	Fokus på at fleksible opplæringsformer krever en ny deltakerrolle. Utfordring å bygge opp deltakernes tillit til egen realkompetanse.	Ikke igangsatt endrings-tiltak.
Fleksibel organisering	Målsetting om kontinuerlig inntak. Utviklet individuell opplæringsplan. Aktiv bruk av læringsplattform til veiledning som supplement til klasseromsundervisning. Tverrfaglige arbeidstilknyttede prosjekter. Problembasert læring.	Arbeidet aktivt med å oppnå kontinuerlig inntak (årshjulmodell). Utviklet individuell opplæringsplan. Studieverksted på prosjektskole. Læringsplattform og studieverksted som supplement til klasseromsundervisning.	Videreutviklet individuell opplæringsplan. Nettopplæring med egen veileder som hovedmetode. Videreutvikling av lokalt studieverksted og læringsplattform som supplement til nettopplæring.	Ikke igangsatt endrings-tiltak. Planer om tiltak for å oppnå kontinuerlig inntak (årshjul). Planer om forbedring av nettopplæringstilbudet med tettere veiledning og videokonferanser.

Delmål 3

Framskafe flere beregninger på gevinster med tilrettelagt opplæring.

Hedmark	Hordaland	Nordland	Sogn og Fjordane
Har ikke rapportert på eksakte beregninger. Mener at utviklet modell gir fylkeskommunen bedre utnyttelse av opplæringskapasitet og økonomiske ressurser.	Har ikke svart på dette rapporteringspunktet.	Har ikke rapportert på eksakte beregninger. Mener at utviklet modell gir fylkeskommunen bedre utnyttelse av opplæringskapasitet og økonomiske ressurser.	Har ikke svart på dette rapporteringspunktet.

4. Samlet vurdering

Retten til realkompetansevurdering og påfølgende tilpasset opplæring er nedfelt i opplæringsloven, og er således noe fylkeskommunene er pliktige å tilby voksne med rett til videregående opplæring. Dette prosjektet har hatt som mål å prøve ut ulike måter å organisere og strukturere den tilrettelagte opplæringen på. I dette kapitlet vil vi foreta noen overordnede vurderinger og komme med noen anbefalinger i det videre arbeidet i samtlige fylkeskommuner.

4.1 Forankring

Vi har tidligere i rapporten sett at fylkeskommunene valgte noe ulik organisering og forankring av sine prosjekter. Det er i den forbindelse påpekt nødvendigheten av både en god forankring i fylkeskommunens administrasjon, og engasjement og delaktighet fra prosjektansvarlig, for å lykkes i å nå målene. En slik forankring er også viktig i arbeidet med å få en helhetlig voksenopplæring i det enkelte fylket slik at det ikke utvikler seg ulike systemer og holdninger på de ulike sentrene. Vår vurdering er at det foregår mye godt arbeid rundt på de ulike sentrene for voksenopplæring, men det kan være tungt og vanskelig å drive utviklingsarbeid og lage nye modeller hvis dette ikke er initiert og villet fra de ansvarlige for opplæringen i fylkeskommunen. En fylkeskommunal administrasjon som viser endringsvilje og interesse for voksenopplæringen, vil også påvirke holdninger og engasjement hos fagkonsulenter, veiledere og lærere. Det kan være en god idé om ledelsen for voksenopplæringen i hvert fylke tar initiativ til å utvikle en plan for hvordan de skal utvikle et opplæringstilbud til voksne som er i samsvar med intensjon i opplæringsloven om tilpasset opplæring. Slike planer bør utvikles i nært samarbeid med førstelinjetjenesten.

4.2 Fagmiljø, roller og nettverk

Vi ser at det er et problem der voksenopplæringen kun er en liten del av aktiviteten på et opplæringssted, og der ressurser til opplæringen blir fordelt på det pedagogiske personalet etter at timefordeling er gjort for ungdommene. Det er uheldig når lærere får tildelt en mindre timeressurs innen voksenopplæringen for å fylle opp sin stilling, fordi dette signaliserer lav status for voksenopplærings-

feltet og gjør det vanskelig å både skape engasjement for fagfeltet og for faglig samarbeid. Der det er grunnlag for det, bør hele stillinger avsettes til voksenopplæring. Dette må imidlertid ikke gå på bekostning av antall opplæringssteder slik at tilgjengeligheten reduseres for deltakerne.

I de fleste fylkeskommunene vil likevel voksenopplæringsmiljøet på det enkelte opplæringssted være så lite at det vil være behov for faglig kontakt og samarbeid med andre opplæringssteder i eller utenfor fylket. Fylkeskommunen bør oppfordre til og legge til rette for faglig samarbeid innen voksenopplæringsfeltet på tvers av opplæringssteder i eget fylke, og gjerne også på tvers av fylkesgrensene. Dette siste er særlig viktig innenfor de mindre fagområdene.

Vi har ikke funnet erfaringer som tilsier at det er påkrevd at det er samme person som skal forestå realkompetansevurderingen av den voksne, lage opplæringsplan og stå ansvarlig for opplæringen. Vi ser klart at dette kan være en fordel, men at det mange steder vil være vanskelig å få gjennomført i praksis. Viktigere enn at det er samme person som fyller flere roller, er det at kommunikasjonen og samarbeidet mellom fagpersonene fungerer godt og at det er avsatt tilstrekkelig tid for å få til dette. Det må avsettes tilstrekkelig tidsressurser til fagpersoner innen voksenopplæringen slik at det legges til rette for samarbeid på tvers av ansvarsoppgaver der de ulike rollene er lagt til forskjellige personer.

4.3 Opplæringsmetoder og tilpasset opplæring

Vi mener at de modellene som er utviklet i dette prosjektet, kombinerer tilpasset opplæring og mer faste strukturer på en måte som tilfredsstillende både krav til effektivitet, til utvikling av et læringsmiljø, og til læreplanens krav om samarbeid. Det viktigste er etter vårt syn at de voksne opplever en reell aksept for sin realkompetanse, slik at de ikke trenger å ta opplæring i annet enn det de ikke har fått godkjent. Om de så selv velger å følge felles kurs eller forelesninger der dette er mulig, blir det den voksnes eget valg. Med bruk av fleksible opplæ-

ringsformer kan fylkeskommunene lettere legge til rette for at den enkelte deltaker får mulighet til å følge den opplæring som er nødvendig.

Dette prosjektet viser at det er viktig med god forståelse av intensjonene med tilpasset opplæring, og at det er utviklet en felles forståelse av at tilpasset opplæring for voksne innebærer at hver enkelt får et skreddersydd opplæringsløp i tråd med eget opplæringsbehov, i tillegg til at det er tilrettelagt med hensyn til tid, sted og arbeidsformer. En slik tilrettelegging kan imidlertid gjøre at det blir vanskelig å organisere samlinger og grupper, og at opplæringen i hovedsak foregår mellom én deltaker og én veileder. Dette vil gjøre voksenopplæring svært ressurskrevende. Derfor er det nødvendig å diskutere hvor fleksibel og tilpasset opplæringen kan forventes å være i praksis. I tillegg kan individbasert opplæring føre til at det blir vanskeligere å utvikle faglig og sosial tilhørighet i opplæringen, noe vi mener er viktig for å skape motivasjon. Rent individuelle opplæringsløp vil heller ikke oppfylle viktige mål i Generell læreplan om samarbeidsevne og utvikling av sosiale ferdigheter. Organisering av fellestimer og fellesforelesninger er etter vårt syn nødvendig både for å utnytte ressursene effektivt, for å skape et faglig miljø og for å få økt læringsutbytte.

For å få til en god fleksibilitet overfor den enkelte voksne når det gjelder tilpasning i forhold til kompetanse og livssituasjon, og som ivaretar krav om og behov for samarbeid og tilhørighet, må det tilbys ulike læringsmetoder. De ulike læringsmetodene har hver for seg sterke og svake sider, og utfordringen blir å finne gode kombinasjoner som passer for den enkelte voksne. Nettbasert opplæring er nok den metoden som gir størst muligheter for individuell tilpasning. Samtidig har vi både i dette og i tidligere Vox-prosjekter (for eksempel INOVI-prosjektet) sett at det er stort frafall i undervisningsopplegg som kun baserer seg på nettløsninger. Opplæring som baserer seg på fysisk oppmøte, har sine sterke begrensninger særlig når det gjelder å være fleksibel med hensyn til tid og sted, men ivaretar muligheten for å etablere gode fagmiljøer hos deltakerne og ivaretar et sosialt

aspekt mange føler behov for i en opplærings situasjon for å motiveres til å gjennomføre.

Fylkeskommunene bør utvikle et tilbud med varierte opplæringsmetoder og verktøy for de voksne. Eksempler på metoder og verktøy er tverrfaglige prosjekter, nettopplæring, studieverksted, forelesninger, temadager og læringsplattform. Det vil gjøre det mulig å kombinere individuelt tilrettelagt opplæring basert på den enkeltes realkompetanse, samtidig som hensynet til den voksnes behov for fagmiljø og oppfølging underveis i opplærings situasjonen ivaretas.

4.4 Bruk av opplæringskontrakt eller individuell opplæringsplan

To av delprosjektene har utviklet henholdsvis en opplæringskontrakt og en individuell opplæringsplan. Dette er tiltak vi synes er et godt grep for å synliggjøre den enkeltes kompetanse, og for å strukturere opplæringen. Det å skriftliggjøre både hva som er godkjent, og hva det skal gis opplæring i, kan oppleves positivt forpliktende både for avsender og mottaker av opplæringen, uten at dette er juridisk bindende gjennom et offentlig dokument. Vi tror at et slikt dokument kan være til god hjelp og støtte for den voksne fordi det gir et klart bilde av hva som forventes, samt at det er et godt verktøy i arbeidet med å planlegge og strukturere egen opplæring.

Fylkeskommunene bør vurdere å utvikle en standard opplæringskontrakt eller en individuell opplæringsplan der det framkommer hvilke deler av læreplanen det kreves opplæring i, for å nå fram til ønsket sluttkompetanse.

4.5 Strukturering av opplæringstilbudet

To av delprosjektene har arbeidet med å dele opp læreplanen i mindre elementer, og lagt disse til grunn for en årsplan der det framkommer på hvilke tidspunkter i løpet av året det gis opplæring innen de forskjellige områdene. Dette er et tiltak vi mener er godt for å muliggjøre en tilpasset opplæring. Forutsetningen er at inndelingen samsvarer med de målene realkompetansen vurderes og godkjennes ut fra. For å få utbytte av en slik plan

må emnene tilbys flere ganger hvert skoleår, slik at de voksne får en reell mulighet til å lage en opplæringsplan tilpasset sin livssituasjon. En slik årsplan vil kunne ta hensyn til at opplæringsbehovet ofte er større i noen deler av en læreplan enn i andre. På de områdene der flest personer har behov for opplæring, kan opplæringen tilbys flere ganger i løpet av et år. En slik plan med god rullering på emnene som tilbys gjennom året, gir også en god mulighet til kontinuerlig inntak av voksne, da de kan starte på og gjøre seg ferdige med ett emne av gangen, og bør derfor utvikles i alle fylkeskommunene.

4.6 Spredning og implementering

Hovedmålet med prosjektet var å utvikle modeller som kan videreføres i ordinær drift, og som skal spres, og dermed bidra til at tilbudet til voksne blir bedre. Samtlige delprosjekter sier de vil informere om resultatene og erfaringene i ulike former for etablerte fora og møteplasser for voksenopplæringen i egen fylkeskommune. Tre av de fire fylkeskommunene vil arrangere egne samlinger for å informere om prosjektresultatet, hvorav et prosjektfylke allerede har tidfestet en slik samling. Delprosjektene vil legge ut informasjon om prosjektet på sine hjemmesider og bruke prosjektskoler som veiledere for andre skoler/opplæringssteder. En fylkeskommune vil dele sine erfaringer med nabofylket.

I tre av prosjektfylkene var hovedmålgruppe ufaglærte innen helse- og sosialsektoren. På den ene siden hadde det vært ønskelig at prosjektet hadde fått erfaringer fra flere fagområder innen videregående opplæring. På den andre siden mener vi at

de modellene som er prøvd ut, ikke avhenger av fagområde og at det vil være uproblematisk å overføre erfaringer til øvrige fag. Den modellen som ble valgt i Hedmark, synes å ha fungert godt med hensyn til å involvere flere skoler og ha erfaringsutveksling rundt flere fag. Prosjektet opprettet nettverk både på hver av skolene og mellom skolene.

Vår vurdering er at prosjektet har lagt et godt grunnlag for å implementere en modell for bedre tilpasset opplæring for voksne i de fylkene som var med i dette prosjektet. Gode resultater synes å avhenge av forankring og endringsvilje i fylkeskommunen, og at det etableres fagmiljø for voksnes læring både på den enkelte skole og gjennom nettverk på tvers av skoler og fag. Vi mener at erfaringene fra dette utviklings- og utprøvningsarbeidet vil gi et godt grunnlag for at erfaringene kan formidles og tilpasses for bruk i andre fylker.

Vox vil vurdere eventuelle spredningstiltak utover å spre rapporten til alle fylkeskommunene samt informere om resultatene på nettverksmøte som Vox arrangerer for voksenopplæringsansvarlige i fylkeskommunene to ganger i året.

4.7 Konklusjon

Dette prosjektet viser at det både er muligheter og vilje i fylkeskommunene til å endre praksis innen voksenopplæringen. Forutsetningene for dette er at det blir lagt til rette for nødvendige endringer gjennom å fokusere på voksenopplæringsfeltet og gi det spesiell oppmerksomhet, legge til rette for et voksenpedagogisk fagmiljø, og åpne for fleksible rammer både økonomisk og organisatorisk.

INDIVIDUELL PLAN FOR OPPLÆRING I TEORETISK DEL, HELSEARBEIDERFAGET.

Elev:

Adresse:

Postnummer / Poststed:

Fødselsnummer:

Språk:

Sluttkompetanse:

Tlf / Mobil

E-post:

Dato:

Teorimoduler	Status, Programfag*	Opplæring, vår 2008	Opplæring, høst 2008	Opplæring, Vår 2009
Helsefremmende arbeid, VG1				
Kommunikasjon og samhandling, VG1				
Yrkesutøvelse, VG1				
Helsefremmende arbeid, VG2				
Kommunikasjon og samhandling, VG2				
Yrkesutøvelse, VG2				
PROSJEKT TIL FORDYPNING				

* X = Opplæringsbehov G = Godkjent

Eksamen, Helsearbeiderfaget

Vurdering:

VG1: standpunktkarakter i programfagene.

VG2: standpunktkarakter i programfagene og avsluttende, tverrfaglig eksamen.

Planen er utarbeidet på grunnlag av realkompetansevurdering.

Planen kan endres ved behov.

.....
elev

.....
Opplæringstilbyder

Vedlegg 2

UNDERVISNINGSTILBUD HAUST 2007, VÅR 2008 OG HØST 2008

HØST 2007

Uke → Fag ↓	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	
VG1H			VG1 HELSEFREMMEDE ARBEID													
VG1K											VG1 KOMMUNIKASJON					
VG1Y													VG1 YRKESUTØVING			
VG2H																
VG2K																
VG2Y																
FNO				HELSENORSK												

VÅR 2008

Uke → Fag ↓	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
VG1H			VG1 HELSEFREMMEDE ARBEID													
VG1K										VG1 KOMMUNIKASJON						
VG1Y													VG1 YRKESUTØVING			
VG2H											VG2 HELSEFREMMEDE ARBEID					
VG2K		KOMMUNIK.														
VG2Y				YRKESUTØVING												
HNO				HELSENORSK												

HØST 2008

Uke → Fag ↓	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
VG1H			VG1 HELSEFREMMEDE ARBEID												
VG1K											VG1 KOMMUNIKASJON				
VG1Y													VG1 YRKESUTØVING		
VG2H		VG 2 HELSEFREMMEDE ARBEID													
VG2K															
VG2Y															
FNO				HELSENORSK											

(* NOEN DAGER GÅR UT PGA. FERIE, HØYTIDSDAGER O.L.)

VG1 HELSE- OG SOSIALFAG

VG1 HELSEFREMMEDE ARBEID

VG1 KOMMUNIKASJON OG
SAMHANDLING

VG1 YRKESUTØVING

VG2 HELSEARBEIDERFAG

VG2 HELSEFREMMEDE ARBEID

VG2 KOMMUNIKASJON OG
SAMHANDLING

VG2 YRKESUTØVING

NORSK

HNO = HELSENORSK,

studieforberedende norskopplæring
for fremmedspråklige elever

På rett vei med realkompetanse

– modeller fra Hedmark, Hordaland, Nordland og Sogn og Fjordane

Retten til realkompetansevurdering og påfølgende tilpasset opplæring er nedfelt i opplæringsloven, og noe fylkeskommunene er pliktige å tilby voksne med rett til videregående opplæring. Hedmark, Hordaland, Nordland og Sogn og Fjordane fylke har prøv ut ulike måter å organisere og strukturere den tilrettelagte opplæringen på.

Hovedmålet med prosjektet var å utvikle modeller som kunne videreføres i ordinær drift, spres til andre fylker, og dermed bidra til at et bedre opplærings-tilbud til voksne.

Rapporten viser at det både er muligheter og vilje i fylkeskommunene til å endre praksis innen voksenopplæringen. Forutsetningene for dette er at det blir lagt til rette for nødvendige endringer gjennom å gi voksenopplæringsfeltet en spesiell oppmerksomhet, legge til rette for et voksenpedagogisk fagmiljø, og åpne for fleksible rammer både økonomisk og organisatorisk.

Vox

Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet
Olaf Helsets vei 5b • Postboks 6139 Etterstad • 0602 Oslo
Telefon: 23 38 13 00 • Telefaks: 23 38 13 01
www.vox.no • postmottak@vox.no

